

**INTRODUCERE
ÎN STUDIUL DREPTULUI
ȘI STATULUI**

CURS UNIVERSITAR

Ediția a II-a revăzută și adăugită

**Conferențiar univ. dr.
Dragoș Marian Rădulescu**

**Lector univ. dr.
Oana Duță**

**INTRODUCERE
ÎN STUDIUL DREPTULUI
ȘI STATULUI**

CURS UNIVERSITAR

Ediția a II-a revăzută și adăugită

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2013**

Colecția ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ADMINISTRATIVE

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Corector: Gheorghe Iovan
Coperta: Angelica Mălăescu

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUȚĂ, OANA

Introducere în studiul statului și dreptului / Oana Duță,
Dragoș Marian Rădulescu. - Ed. a 2-a, rev. și adăug.. - București :
Editura Universitară, 2013

Bibliogr.
ISBN 978-606-591-898-6

I. Rădulescu, Dragoș Marian

34

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786065918986

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din
această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2013
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

„Introducere în studiul dreptului și statului”

Cuprins

Partea I DREPTUL

Capitolul 1. Obiectul și metodele de studiu ale disciplinei „Introducere în studiul dreptului și statului”	15
&1. Studiul „Dreptului și Statului” - parte a unei științe sociale complexe.	15
&2. „Introducere în studiul dreptului și statului” - disciplină științifică și didactică	17
&3. Metodele de studiu ale disciplinei „Introducere în studiul dreptului și statului”	19
&4. Teme de reflecție	23
&5. Teme de control și aprofundare	23
&6. Teste grilă	24
Capitolul 2. Scurtă privire asupra formării dreptului	27
&1. Apariția și evoluția concepțiilor despre drept și stat în societatea antică și medievală	27
&2. Concepțiile despre drept și stat în epoca modernă.	35
&3. Teme de reflecție	41
&4. Teme de control și de aprofundare	41
&5. Teste grilă	42
Capitolul 3. Conceptul dreptului	45
§1. Precizări terminologice	45
§2. Apariția dreptului	48
§3. Voința generală – esența dreptului	50
§4. Conținutul și forma dreptului	51
§5. Drept, conștiință juridică, religie, morală, politică	51

§6. Definiția dreptului	54
§7. Trăsăturile dreptului	54
&8. Teme de reflecție	56
&9. Teme de control și de aprofundare	56
&10. Teste grilă	57
Capitolul 4. Dreptul în sistemul normelor sociale	60
&1. Considerații preliminare	60
&2. Clasificarea normelor sociale	68
&3. Tipuri de norme sociale	70
&4. Teme de reflecție	82
&5. Teme de control și de aprofundare	82
&6. Teste grilă	83
Capitolul 5. Normele juridice	86
&1. Conceptul de normă juridică	86
&2. Structura normei juridice	89
&3. Clasificarea normelor juridice	94
&4. Teme de reflecție	97
&5. Teme de control și de aprofundare	97
&6. Teste grilă	98
Capitolul 6. Izvoarele dreptului	101
&1. Conceptul izvorului de drept	101
&2. Tipuri de izvoare de drept	103
&3. Acțiunea actelor normative în timp și spațiu	134
&4. Teme de reflecție	144
&5. Teme de control și de aprofundare	145
&6. Teste grilă	145

Capitolul 7. Raporturile juridice	149
&1. Conceptul de raport juridic	149
&2. Subiectele raportului juridic	153
&3. Faptele juridice	159
&4. Conținutul și obiectul raportului juridic	160
&5. Teme de reflecție	164
&6. Teme de control și de aprofundare	165
&7. Teste grilă	165
Capitolul 8. Sistemul dreptului	168
&1. Conceptul sistemului de drept	158
&2. Diviziunea dreptului	172
&3. Ramurile dreptului	174
&4. Teme de reflecție	181
&5. Teme de control și de aprofundare	182
&6. Teste grilă	182
Capitolul 9. Principalele teorii asupra dreptului	185
&1. Caracterizarea generală a teoriilor asupra dreptului	185
&2. Teoria dreptului natural	186
&3. Școala istorică a dreptului	187
&4. Școala pozitivistă și normativistă a dreptului	188
&5. Teoriile sociologice ale dreptului	189
&6. Școala psihologică a dreptului	190
&7. Existențialismul juridic	190
&8. Teoriile nihiliste și anarhiste	190
&9. Teme de reflecție	191
&10. Teme de control și de aprofundare	191
&11. Teste grilă	192

Partea a II-a
STATUL

Capitolul 10. Apariția statului	197
&1. Caracteristicile organizării prestatale a societății	197
&2. Premisele apariției statului	198
&3. Principalele căi de apariție a statului	199
&4. Teme de reflecție	200
&5. Teme de control și de aprofundare	201
&6. Teste grilă	202
Capitolul 11. Conceptul statului	205
&1. Definiția statului	205
&2. Caracteristicile statului	206
&3. Teme de reflecție	218
&4. Teme de control și de aprofundare	218
&5. Teste grilă	219
Capitolul 12. Conceptul formei de stat	222
&1. Dezvoltarea concepțiilor asupra formei de stat	222
&2. Forma de structură a statelor	225
&3. Forma de guvernământ a statului.	227
&4. Regimul politic al statului.	234
&5. Teme de reflecție	241
&6. Teme de control și de aprofundare	241
&7. Teste grilă	242
Capitolul 13. Formele statelor antice, feudale și moderne ...	245
&1. Formele statului antic	245
&2. Formele statului feudal	247

&3. Formele statului modern	247
&4. Teme de reflecție	248
&5. Teme de control și de aprofundare	248
&6. Teste grilă	249

Capitolul 14. Mecanismul de stat și organizarea politică a societății

&1. Noțiunea de mecanism al statului	253
&2. Organizarea politică a societății și sistemul ei. Instituțiile de stat și organizațiile neguvernamentale	253
&3. Teme de reflecție	258
&4. Teme de control și de aprofundare	258
&5. Teste grilă	259

Capitolul 15. Principalele teorii despre stat

&1. Teoria teocratică (teologică)	263
&2. Teoria patriarhală și teoria patrimonială	263
&3. Teoria contractuală	263
&4. Teoria violenței	264
&5. Teoria biologică – organicistă și teoriile rasiste	264
&6. Teme de reflecție	265
&7. Teme de control și de aprofundare	266
&8. Teste grilă	266

Partea a III-a DREPTUL ȘI STATUL

Capitolul 16. Elaborarea și sistematizarea dreptului

&1. Teoria activității normative	273
&2. Tehnica juridică	275
&3. Tehnica elaborării dreptului	277
&4. Tehnica sistematizării actelor normative	281

&5. Teme de reflecție	282
&6. Teme de control și de aprofundare	283
&7. Teste grilă	284
Capitolul 17. Realizarea dreptului	287
&1. Conceptul realizării dreptului	287
&2. Aplicarea dreptului	294
&3. Interpretarea normelor juridice	295
&4. Analogia	300
&5. Teme de reflecție	301
&6. Teme de control și de aprofundare	302
&7. Teste grilă	302
Capitolul 18. Respectarea dreptului. Încălcarea dreptului ..	305
&1. Conceptul de respectare a dreptului	305
&2. Noțiunea și condițiile răspunderii juridice	310
&3. Teme de reflecție	315
&4. Teme de control și de aprofundare	316
&5. Teste grilă	316
Teste de autoevaluare	319
Răspunsuri la testele grilă	321
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	324

PARTEA I

DREPTUL

Capitolul 1

Obiectul și metodele de studiu ale disciplinei „Introducere în studiul dreptului și statului”

„*Nam et ipsa scientia potestas est*”
*Căci însăși știința e putere -Francis Bacon*¹

Obiectivele cursului:

- ❖ Definirea locului ocupat de știința juridică în cadrul sistemului românesc de drept.
- ❖ Identificarea principalelor direcții care au stat la baza dezvoltării științei juridice.
- ❖ Stabilirea obiectului și metodelor de studiu ale științei juridice.
- ❖ Prezentarea marilor juriști care au influențat dezvoltarea științei juridice.

Subiecte principale ce trebuie dezbătute:

- ❖ „Introducere în studiul dreptului și statului - disciplină științifică și didactică.
- ❖ Obiectul și metodele de studiu ale disciplinei „*Introducere în studiul dreptului și statului*”.

&1. Studiul „Dreptului și Statului” parte a unei științe sociale complexe.

1.1. Ce este știința?

Știința reprezintă un factor important pentru dezvoltarea actului de creație și un neîncetat izvor de idei generale și prin-

¹ „*Meditationes sacrae*”(Meditații religioase), 1598.

cipii filozofice despre lume², dar rolul și importanța acesteia par a fi reliefate îndeosebi de aplicațiile practice și, prin urmare, de aportul la progresul uman (economic, tehnic, social, cultural etc.).

Știința (din lat. *Scientia* = cunoaștere) – „este un sistem de cunoștințe despre natură, societate și gândire, cunoștințe obținute prin metode corespunzătoare și exprimate în concepte, categorii, principii și noțiuni.”³

1.2. Clasificarea științelor

Una din cele mai des întâlnite clasificări⁴ împarte sistemul științelor în trei mari grupe:

✓ *științe despre natură* al căror obiect îl formează fenomenele naturii (cum ar fi, spre exemplu astronomia, biologia, chimia, fizica, geografia);

✓ *științe despre cunoaștere* al căror obiect îl formează gândirea omenească (psihologia, epistemologia);

✓ *științe despre societate* sau *științele sociale*, în care sunt incluse și științele juridice (știința dreptului) și care studiază legile generale ale existenței și dezvoltării societății, formele istorice de organizare socială, modalitățile specifice de manifestare a diverselor componente ale realității social-umane (etice, juridice, politice etc.).

Fiecare din cele trei mari grupe de științe pot primi, la rândul lor, subclasificări, astfel spre exemplu, științele sociale, cele care ne interesează în mod deosebit, se ramifică, în funcție de obiectul lor, în științe juridice, politice, economice, istorice etc.

² John Desmond Bernal - *Science in History*, 1954; „*Știința în istoria societății*”, Editura Politică, București, 1964, p.28

³ Nicolae Popa – „*Teoria generală a dreptului*”, curs universitar, ediția 3, Editura C.H. Beck, București, 2008, p.1.

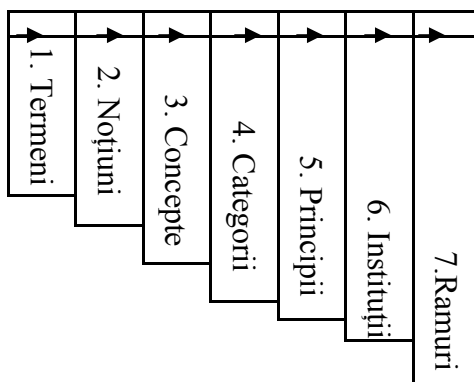
⁴ Momcilo Luburici - „*Teoria generală a dreptului*”, ediția a II-a, Editura Oscar Print, București, 2010, p.11;

&2. „Introducere în studiul dreptului și statului” disciplină științifică și didactică

Știința reprezintă⁵ „un ansamblu sistematic de cunoștințe veridice despre realitatea obiectivă (natură și societate) și despre realitatea subiectivă (psihic și gândire)”.

Științele care au drept obiect de studiu societatea sunt denumite științe sociale. Acestea pot fi clasificate astfel:

- științe care utilizează ca instrumente observația, statistica, experimentul (științe sociologice, politice, economice, demografice, lingvistice);
- științele care reconstituie și interpretează faptele din trecut (științe istorice);
- științe care studiază originea, structura, metodele și validitatea cunoașterii științifice (epistemologia sau teoria cunoașterii științifice);
- științele care studiază raporturile juridice care se aplică vieții sociale (științe juridice).

⁵ Dumitru Mazilu - „Tratatul de Teoria generală a dreptului (Cu un studiu amplu consacrat Teoria generală a Statului)”, Editura Lumina Lex, București, 2009, p. 13.

2.1. *Obiectul științelor juridice*

Determinarea obiectului științelor juridice presupune delimitarea sferei fenomenelor cercetate, precizarea unghiului din care sunt cercetate (deoarece același fenomen pot fi cercetate de două sau mai multe științe, dar dintr-o cu totul altă perspectivă și cu alte metode), precum și stabilirea gradului (nivelului) de generalizare cu care sunt studiate fenomenele⁶.

Existența dreptului este strâns legată de existența vieții în societate, dreptul fiind considerat încă din antichitatea romană un produs al societății, conform dictonului latin „*ubi societas ubi ius*” (*unde este societate, acolo este și drept*)⁷.

Prin urmare, *știința dreptului* este o știință socială ce studiază fenomenul juridic în toată complexitatea sa, și „*care formulează principiile generale în baza cărora dreptul își structurează un mecanism adecvat de influențare a comportamentului oamenilor, în temeiul unor cerințe valorice*”⁸.

2.2. *Clasificarea științelor juridice*

✓ *Științe juridice cu caracter general* în care se încadrează și disciplina „*Teoria generală a statului și dreptului*” (o ***introducere în studiul dreptului și statului***) care studiază aspectele generale privind statul și dreptul;

✓ *Științele juridice istorice* ce studiază statul, dreptul, concepțiile politico-juridice urmărind evoluția lor concretă (unde regăsim discipline precum: istoria statului și dreptului, istoria doctrinelor juridice etc.);

✓ *Științele juridice de ramură* sau speciale, ce studiază normele juridice și raporturile juridice corespunzătoare pe

⁶ Momcilo Luburici – op.cit, p.11;

⁷ I .Ceterchi, I Craiovan - „*Introducere în Teoria generală a dreptului*”, Editura All, București, 1993, p. 5.

⁸ N. Popa, M.-C. Eremia, D.-M. Dragnea – „*Teoria generală a dreptului. Sinteze pentru seminar*”, Editura All Beck, București, 2005, p. 4.

ramuri distincte și instituții de drept (unde se află discipline ca: dreptul constituțional, dreptul civil, dreptul penal, dreptul administrativ, dreptul internațional, dreptul muncii, dreptul comercial, dreptul comunitar, etc.);

✓ *Științe juridice auxiliare*⁹ (*ajutătoare, participative*) ce sunt în strânsă legătură cu științele juridice și la care se recurge pentru o mai bună cunoaștere a dreptului, precum și pentru îmbunătățirea acestuia (și unde apar: criminalistica, medicina legală, statistică juridică, drept comparat, sociologie juridică, logică juridică, psihologie juridică, antropologie juridică, semiotică și semiologie juridică).

Între științele juridice există o strânsă corelație, ele formând un tot unitar, un sistem (sistemul științelor juridice).

&3 Metodele¹⁰ de studiu ale disciplinei „Introducere în studiul dreptului și statului”

3.1. Obiectul disciplinei „Introducere în studiul dreptului și statului”

Disciplina „*Introducere în studiul dreptului și statului*” este o disciplină juridică cu caracter general „*care studiază dreptul în ansamblul său, în generalitatea și integralitatea sa, ordinea juridică în globalitatea sa.*”

⁹ Lidia Barac - „*Elemente de teoria dreptului*”, Editura C. H. Beck, București, 2009, referitor la semnalarea acestei ramuri face trimiteri la I. Ceterchi, I. Demeter, V. Hanga, G. H. Boboș, Momcilo Luburici, D. Mazilu, C. Zota – „*Teoria generală a statului și dreptului*”, 1967, Editura Didactică și Pedagogică, București.

¹⁰ Teoria generală a dreptului utilizează o metodă proprie pentru a defini și interpreta concepte și categorii fundamentale.

Ea formulează definiția dreptului, celelalte concepte categorii specifice dreptului cu care operează, fiind valabile pentru toate științele juridice [...]. De asemenea, ea formulează, o serie de principii generale valabile pentru toate științele juridice.”¹¹

Data fiind legătura indisolubilă dintre stat și drept, disciplina „*Introducere în studiul dreptului și statului*” cercetează și aspectele juridice privind statul, precum și relația dintre drept și stat, încadrându-se din acest punct de vedere în rândul disciplinelor științifice și didactice complexe¹².

3.2. Metodele de cercetare utilizate în studiul dreptului

Ca și alte știința sociale, știința dreptului operează cu noțiuni, categorii, concepte și principii care permit generalizarea experienței umane pe baza unei metodologii specifice.

Metodologia juridică reprezintă ansamblul procedurilor și mijloacelor ce ne permit cunoașterea realității înconjurătoare.

Metodologia (gr. *methodos*¹³ – metodă și logos – știință) este „*știința metodei*”, a elaborării, selectării și utilizării metodei adecvate în procesul de cercetare a fenomenului juridic.

În literatura juridică de specialitate metodologia a fost definită drept sistemul celor mai generale principii de investigație, deduse din sistemul celor mai generale legi obiective¹⁴.

¹¹ I. Ceterchi, I. Craiovan – op. cit., p. 9.

¹² Momcilo Luburici – op.cit, p.16;

¹³ *Methodos* (*meta* - după și *odos* – cale, drum) însemnând „*după cale*”, îndrumarul ori calea de urmat în investigația științifică, dar și modul de expunere.

¹⁴ Nicolae Popa – „*Teoria generală a dreptului*”, Ed. Actami, București, 1994, p. 21, citat de Ștefan Deaconu în „*Metodologie juridică Curs practic pentru studenți.*”, ed. a 2-a, Editura Hamangiu 2009, p.2.

Definite în mod sumar, metodele de studiu reprezintă un ansamblu de tehnici, mijloace și procedee utilizate în procesul de cunoaștere a unui fenomen (căi de aflare a caracteristicilor respectivului fenomen).

Metodele pot fi de maximă generalitate (specifice tuturor științelor), proprii unui grup de științe sau specifice fiecărei științe.

Metodele de studiu utilizate de teoria generală a dreptului, sunt cele ale științei juridice în general, dintre care cele mai importante sunt:

a) **Metoda istorică** – apărută din necesitatea studierii evoluției fenomenului juridic, a instituțiilor juridice, are drept scop cunoașterea cu exactitate a condițiilor social-economice și politice care au stat la baza apariției sau modificării unei instituții juridice (de exemplu când a apărut căsătoria, care era vârsta de căsătorie în antichitate, în Evul Mediu și care este în prezent etc.) sau a unei legi (de exemplu, modificările suferite de-a lungul timpului de Constituția României).

Această metodă caracteristică mai ales cercetătorilor din domeniul dreptului este extrem de utilă pentru teoreticieni și pentru cei implicați în procesul de creare a dreptului, ajutându-i să înțeleagă care sunt condițiile care au dus la apariția unei legi, cât și pentru practicieni, cărora le oferă posibilitatea de a interpreta în mod corect legile.

b) **Metoda sistematică** – care mai este denumită și *metoda comparativă* și care are drept scop cercetarea întregului sistem de drept, plecând de la compararea reglementărilor existente în anumite etape de timp sau prin compararea unor sisteme diferite de drept pentru a vedea care sunt avantajele sau dezavantajele oferite de fiecare variantă.

Metoda sistematică este o metodă extrem de utilă mai ales atunci când este vorba de adoptarea legislației străine și de posibilitatea aplicării acesteia în condițiile concrete oferite de fiecare stat în parte, în funcție de tradițiile, istoria și obiceiurile proprii.

c) **Metoda cercetării sociologice** – este o metodă ce are drept scop cercetarea din punct de vedere sociologic a impactului pe care poate să-l producă o lege asupra societății, fiind extrem de importantă deoarece presupune studierea comportamentului uman, a dorințelor și nevoilor acestuia, prin intermediul sondajelor, a interviurilor, anchetelor sociale sau a statisticilor și reflectarea acestora în textul legii.

d) **Metoda logică** – este o metodă care îmbină elemente și de la celelalte metode, având drept scop cercetarea coerentă a instituțiilor juridice și a legilor, printr-o analiză sistematică¹⁵ a tuturor datelor colectate și utilizarea lor pentru obținerea informației dorite.

Denumită și „*regina metodelor de studiu*”, metoda logică are meritul de a fi singura care oferă o privire de ansamblu asupra problemicii studiate.

e) **Metoda cantitativă** – sau matematică este o metodă relativ nouă ce are ca scop folosirea informaticii în studierea dreptului, astăzi calculatorul devenind un partener de lucru fără de care munca juriștilor ar fi extrem de grea, datorită pe de o parte creșterii numărului de legi și, pe de altă parte, datorită

¹⁵ „Dreptul, ca știință sistematică, este o știință eminentemente deductivă, în care necesitatea argumentării se prezintă ca o cerință sine qua non”, iar pe de altă parte „Dreptul este o matematică a științelor sociale” - N. Popa, M.-C. Eremia, D.-M. Dragnea – op.cit., p. 15.

necesității existenței statisticilor cu privire la numărul de infracțiuni, de condamnări, etc. pe care numai calculatorul le poate realiza; dar și datorită apariției Internet-ului care a ajuns să revoluționeze și lumea juridică.

&4. Teme de reflecție

📖 Considerați că, clasificarea științelor în: științe despre natură, științe despre societate și științe despre gândire este benefică pentru dezvoltarea științei?

📖 Mai este de actualitate divizarea științei juridice în:

- ✓ științe care studiază dreptul și statul în întregul lor și în general, în care se încadrează și disciplina „*Introducere în studiul dreptului și statului*”);
- ✓ științe care studiază evoluția istorică a statului și dreptului, unde regăsim și disciplina „*Istoria statului și dreptului românesc*”;
- ✓ științe care studiază normele juridice și raporturile juridice corespunzătoare pe ramuri și instituții de drept?

📖 Credeți că opinia publică poate influența dezvoltarea statului și a științei politice?

📖 Considerați că disciplina „*Introducere în studiul dreptului și statului*” poate fi socotită o disciplină științifică și didactic-universitară în același timp?

📖 Apreciați că metodele de studiu ale dreptului trebuie folosite în mod izolat sau în interdependența și complementaritatea lor pentru a se obține un rezultat apropiat de realitate în cadrul studierii dreptului?

&5. Teme de control și aprofundare

📌 Prezentați locul care îl ocupă științele despre societate în cadrul sistemului general al științelor;

✚ Definiți obiectul disciplinei „*Introducere în studiul dreptului și statului*”;

✚ Explicați care este diferența dintre științele care studiază normele juridice și raporturile juridice corespunzătoare pe ramuri și instituții de drept și științele care studiază dreptul și statul în întregul lor și în general;

✚ Comentați legătura dintre drept și stat;

✚ Arătați care sunt metodele de studiu ale dreptului.

✚ Analizați modul în care calculatorul, sistemele informatice și, mai ales, Internetul influențează sistemul actual de drept;

✚ Interpretați următoarea afirmație: „Teoria juridică înțelege să aplice principiul general potrivit căruia practica este unicul criteriu de verificare a oricărei ipoteze și teorii”.

&6. Teste grilă

① **Sistemul științelor se împarte în:**

- a) științe despre natură
- b) științe despre societate
- c) științe politice
- d) științe despre gândire
- e) științe juridice

② **În cadrul științelor sociale intră:**

- a) științele juridice
- b) științele istorice
- c) sociologia
- d) biologia
- e) științele economice

-
- ③ **Științele juridice istorice studiază:**
- a) apariția și dezvoltarea statului
 - b) apariția și dezvoltarea dreptului
 - c) apariția și dezvoltarea concepțiilor juridice și politice
 - d) apariția și dezvoltarea științelor și artelor
- ④ **Istoria consemnează apariția:**
- a) întâi a dreptului
 - b) întâi a statului
 - c) atât a statului cât și a dreptului în același timp
- ⑤ **Concepțiile politice împreună cu psihologia politică formează:**
- a) opinia publică
 - b) partidele politice
 - c) conștiința politică
 - d) știința politică
 - e) clasa politică
- ⑥ **Disciplina „Introducere în studiul dreptului și statului” studiază:**
- a) dreptul
 - b) statul
 - c) societatea
 - d) religia
 - e) politicul
- ⑦ **Disciplina „Introducere în studiul dreptului și statului” se predă în:**
- a) anul I
 - b) anul II
 - c) anul III
 - d) anul IV

- ⑧ **„Introducere în drept” este o disciplină:**
- a) științifică
 - b) didactică
 - c) universitară
- ⑨ **Metoda istorică studiază:**
- a) categoriile, legile și raționamentele logice
 - b) evoluția diferitelor categorii și tipuri de stat și drept
 - c) eficiența socială a diferitelor instituții ale statului
 - d) necesitatea prelucrării informațiilor juridice
- ⑩ **Metodele de studiu ale dreptului se aplică:**
- a) independent
 - b) combinate
 - c) atât independent cât și combinate, în funcție de fenomenul juridic studiat

Capitolul 2

Scurtă privire asupra formării dreptului

*„Lucrează în afară în așa fel încât libera folosire a
voinței tale să poată coexista cu libertatea tuturor,
potrivit unei legi universale” - Immanuel Kant*

Obiectivele cursului:

- ❖ Identificare primelor concepții despre drept și stat.
- ❖ Stabilirea modului de apariție a primelor sisteme de drept.
- ❖ Prezentarea sistemelor de drept care au influențat dezvoltarea dreptului și, în special, a sistemului de drept roman.
- ❖ Clarificarea aspectelor legate de evoluția istorică a sistemului românesc de drept și influența marilor oameni de stat și de drept (Dimitrie Cantemir, Nicolae Bălcescu, Mircea Djuvara, Nicolae Titulescu, etc.) care au creat aceste sisteme.
- ❖ Precizarea rolului avut de dezvoltarea științei juridice în România în crearea sistemului românesc de drept.

Subiecte principale ce trebuie dezbătute:

- ❖ Apariția și evoluția concepțiilor despre drept și stat în societatea antică și medievală.
- ❖ Concepțiile despre drept și stat în epoca modernă.

&1. Apariția și evoluția concepțiilor despre drept și stat în societatea antică și medievală

1.1. Apariția primelor reguli cu caracter juridic

„Ca instituție ce derivă de la societate și își găsește suportul în relațiile reciproce dintre oameni, dreptul este indisolubil legat de evoluția generală a societății, de particu-

laritățile societății în diferitele sale stadii de dezvoltare istorică".¹⁶

Conviețuirea oamenilor în cadrul societății a impus de-a lungul timpului stabilirea unui comportament care să permită fiecărei persoane să-și satisfacă propriile nevoi, dorințe și aspirații, fără a le afecta pe ale celorlalți.

Încetul cu încetul, în epoca comunei primitive, s-au prefigurat în societățile arhaice anumite reguli și cutume (norme de comportament tribale, gentilice) care, deși primitive și încărcate de semnificații mistice, s-au impus treptat, fiind asumate de conștiința colectivă, ele reprezentând embrionii normelor juridice așa cum le cunoaștem azi.

Acestea au început să difere de celelalte reguli stabilite de colectivitate, tocmai prin obligativitatea respectării lor, dar limitarea libertății absolute a persoanei, nu putea fi impusă de colectivitate decât prin intermediul amenințării cu o sancțiune exterioară.

Forța coercitivă a unei puterii publice incipiente, aflate la rândul ei în formare (șefii de familie, conducătorii tribului, liderii religioși, sfatul bătrânilor, înțelepților etc.) era motivată inițial de morală ori de religie, iar pentru violarea normelor de conduită se aplicau diverse sancțiuni: răzburarea sângelui, ostracizarea (expulzarea din colectivitate), „*compoziția*” (răscumpărarea) etc.

Ulterior, statul a preluat sarcina aplicării măsurilor sancționatorii dar numai pe baza normelor, deoarece regulile stabilite trebuiau să-și găsească un **cadru minim de legitimitate** pe care, noi, îl numim astăzi, în mod generic, „**drept**”.

¹⁶ N. Popa, M.-C. Eremia, D.-M. Dragnea – op.cit., 2005, p. 30.

1.2. *Factori de configurare a dreptului și statului*

Ideea existenței unor factori exteriori care influențează dreptul s-a conturat în perspectiva admiterii progresului juridic¹⁷. Dintre aceștia cei mai importanți factori sunt:

a) Factorul natural (mediul geografic, factori biologici, fiziologici, genetici, demografici)

Hegel¹⁸ arată că există „două feluri de legi: legi ale naturii și ale dreptului”, iar dacă legile naturii „sunt în mod absolut și sunt valabile așa cum sunt”, legile juridice trebuie să țină seamă de acestea și să asigure respectarea lor.

În același sens, Montesquieu¹⁹ afirmă că normele dreptului trebuie să fie potrivite cu condițiile fizice ale țării; cu clima rece, caldă sau temperată, cu calitatea solului, cu așezarea, cu întinderea sa.

Se poate observa că mediul geografic, factorii biologici, fiziologici, demografici, au o anumită influență asupra dreptului, a elaborării normelor juridice.

Spre exemplu, apare ca necesară luarea unor măsuri privind combaterea poluării mediului în condițiile unei producții industriale în continuă creștere, privind limitarea sau stimularea

¹⁷ Expresie a concepției filosofice despre dezvoltarea istorică, doctrina progresului (implicit a caracterului evolutiv al dreptului) se formează pe la jumătatea sec. al XVIII-lea. Printre exponenți acesteia Turgot (1750), Condorcet în lucrarea „*Esquisse d'un tableau historique des progres de l'esprit humain*” (1793), J.G. Hender.

¹⁸ Georg Wilhelm Friedrich Hegel – „*Principiile filosofiei dreptului sau elemente de drept natural și de știință a statului*”, Editura Academiei, București, 1969, p. 9 – citat de Dumitru Mazilu în „*Tratatul de Teoria generală a dreptului (Cu un studiu amplu consacrat Teoria generală a Statului)*”, Editura Lumina Lex, București, 2009, p. 44.

¹⁹ Charles-Louis de Secondat Montesquieu – „*Despre spiritul legilor*”, Editura Științifică, 1970, București, p.28-33.

creșterii demografice, privind combaterea efectului calamităților naturale (inundații, surpări de teren etc.), privind unele aspecte ale cercetării științifice (experimentele genetice, cum ar fi clonarea sau modificarea genetică a plantelor sunt condamnate de unele legislații).

b) Cadrul social-economic Încă de la origini dreptul a fost determinat și condiționat în evoluția sa de factorii sociali, economici și politici.

Nivelul tehnologic, gradul de dezvoltare economică, formele de proprietate, precum și modul de împărțire a societății în caste, clase ori categorii sociale, profesionale, reprezintă numai câteva exemple în acest sens.

„Economicul, politicul, ideologicul, culturalul au o influență conjugată asupra dreptului, existând tendința acestor factori de a-și subordona dreptul - dreptul devine un ostatic al puterii”²⁰.

Schimbările în viața economică a societății contribuie la apariția sau dispariției unor norme de drept.

Modul de organizare economică se află în legătură cu anumite ideologii. Astfel, ideologia materialist-dialectică marxistă considera că economia (bazată pe o centralizare excesivă) constituie factorul determinant al dreptului, iar acesta trebuie să corespundă situației economice.

Ideologia liberală și neoliberală promovează norme care să favorizeze economia contractuală (economie de piață) și să dea garanții în ceea ce privește exercitarea dreptului de proprietate, a libertăți comerciale, a unei concurențe loiale.

Asupra dreptului exercită influență și anumite structuri organizatorice ale societății (grupurile de interes, grupurile de

²⁰ P. Roubier – „*Théorie générale du droit*”, Paris, 1951, p. 277, citat de N. Popa, M.-C. Eremia, D.-M. Dragnea – op. cit., p. 41.

presiune, partidele politice, organizații neguvernamentale ale societății civile, etc.).

Grupurile de interes se constituie pe criterii profesionale sau teritoriale în domenii (cum ar fi, spre exemplu, domeniul comercial, agricol, minier, maritim etc.).

Grupurile de presiune se constituie și acționează pentru maximalizarea intereselor membrilor lor. Alături de partidele politice influențează puterea, aducând în atenția opiniei publice cauzele pe care le apără, dezbate proiecte de legi, influențează legislativul prin lobby etc.

c) Factorul uman. *„Dreptul e în esență o afirmare a personalității în relație cu alte personalități” (hominis ad hominem proportio)²¹.*

Omul reprezintă nucleul de interes al dreptului, acesta raportându-se permanent la prezența omului în societate și la interacțiunile sale cu mediul social, la capacitatea sa de a influența și transforma socialul.

În statul de drept toate normele juridice concură spre o ordine juridică care îi garantează individului dreptul la viață, libertatea și demnitatea.

„În orice organizație juridică trebuie, deci, să fie două elemente fundamentale: un anumit respect al personalității umane și o anumită limitare a libertății individuale”²².

În literatura de specialitate, se fac referiri și la alții factori de configurare a dreptului, cum ar fi, spre exemplu: cadrul istoric, etnic, național, sistemul politic, cadrul cultural, cadrul internațional²³.

²¹ Giorgio del Vecchio – *„Lecții de filosofie juridică”*, Editura Europa Nova, p. 301

²² Idem, p. 309.

²³ I .Ceterchi, I Craiovan - *„Introducere în Teoria generală a dreptului”*, Editura All, București, 1998, p. 25-26.